

A MŰSZAKI TERMELÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT FEJLŐDÉSE 1961-BEN

Balázs Sándor-Szabolcska Ferenc

Hálózatunk munkájáról hű képet nyerünk a rendszeres évi statisztikai adatszolgáltatások összesítése és elemzése útján. Az 1961. év elért eredményeit - néhány legfontosabb munkaterületre, illetve feladatra korlátozva - az alábbiakban foglaljuk össze.

1961-ben 761 üzemi
101 tervező- és kutatóintézeti és
43 egyéb jellegű

Összesen 905 ipari szakkönyvtár működött hálózatunkban.

Az állomány gyarapodása és
összetételének változása

A hálózati műszaki könyvtárak össz-
állománya egy év alatt 11,7 száza-
lékkal nőtt meg. Az 1960. évi
2 687 890 dokumentummal szemben
1961. december 31-én összesen
3 002 235 dokumentum volt található

a különböző ipari vállalatok és intézmények szakkönyvtáraiban.

Az állomány gyarapodásának részletes vizsgálata több érdekes következtetésre ad alkalmat. Ha dokumentum-típusonként vizsgáljuk egy év állománygyarapodását /lásd az 1.sz. táblázatot/, akkor az elmúlt évi növekedés ütemét tekintve a dokumentumokat négy fő csoportba oszt-
hatjuk:

1. Több mint 50 százalékkal nőtt meg egy év alatt a fotokópiák, mikrofilmek és egyéb - más kategóriába nem sorolható - jellegű dokumentumok száma;
2. 25 százalékos körüli ütemben gyarapodott a folyóiratok, prospektusok és szabványok állománya;

Dokumentum típus	1960	1961	növekedés százalékban
könyv /kötet/	1 499 607	1 644 105	9,6
folyóirat /kötet/	258 603	335 041	29,5
szabadalmi leírás	179 913	99 748	-44,6
szabvány	317 903	378 880	19,2
fordítás, fordítás- másolat	254 794	278 575	9,3
prospektus	76 907	97 380	26,6
egyéb dokumentum	100 163	168 506	68,2
Összesen:	2 687 890	3 002 235	11,7

1.sz. táblázat

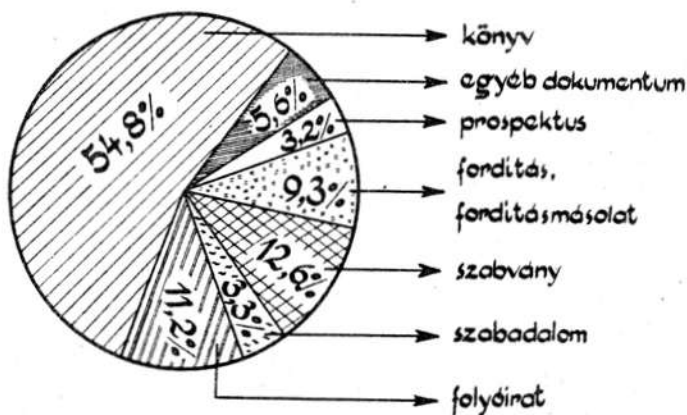
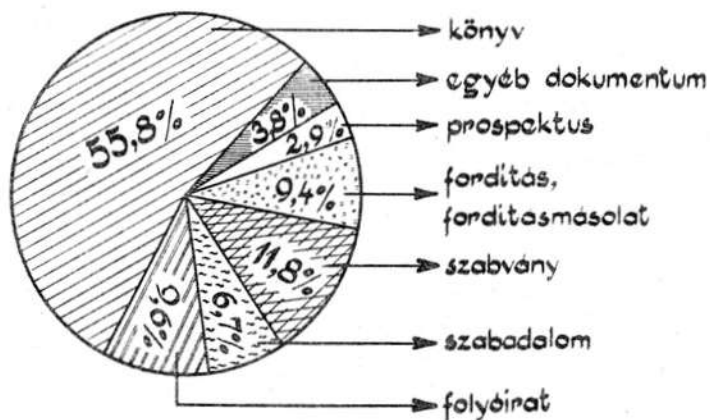
A hálózat összállományának alakulása
dokumentum típusonként

3. Kereken 10 s z á z a l é k k a l fejlődött a könyvek és fordítások gyűjteménye;
4. a műszaki könyvtárak állományához tartozó szabadalmi leírások száma c s ö k k e n t. Ez a csökkenés azonban csak látszólagos /nem jelenti a szabadalmak kivonását a vállalatokból/, mivel a könyvtárak állományából kikerült szabadalmak kezelését a vállalatok egyéb sz.rvei, illetve megbízottai vették át.

Az állománygyarapodás ütemének különbözőségéből eredően a hálózat összállományában az elmúlt évben is további eltolódás következett be a könyvek és a nem könyvszerű dokumentumok között, az utóbbiak előnyére. Az összállományban a könyvek abszolút vezető szerepe tovább csökkent, éspedig nem azért, mintha a könyvtárak kevesebb könyvet szereztek volna be, mint más években, hanem mert mind több és több könyvtár foglalkozik és egyre nagyobb mértékben az értékes és friss műszaki információkat tartalmazó nem könyvszerű dokumentumok beszerzésével.

A hálózat összállományának százalékos összetétele /lásd a 2.sz. táblázatot/ évről-évre elég hiven tükrözi azt a fejlődést, amelyen műszaki könyvtáraink fokozatosan átmennek.

1961-ben a könyvek százalékos szerepe az összállományban tovább csökkent, a szabadalmaké a már említett oknál fogva szintén, a fordításoké és fordításmásolatoké lényegében változatlan maradt. Ezzel szemben a folyóiratok, szabványok, prospektusok és egyéb dokumentumok szerepe megnőtt /az utóbbiaké ugrásszerűen/.

2.sz. táblázat

A hálózat állományának dokumentum-típusok szerinti százalékos összetétele

Ennek a ténynek a vizsgálatához az is hozzátartozik, hogy mind több és több könyvtár foglalkozik a könyveken és folyóiratokon túlmenően más dokumentumtípusok gyűjtésével. /Kivéve a könyvtári állományból kiváló szabadalmi leírásokat./ 1961 december 31-én a műszaki könyvtárak 56,7 százalékában /513 könyvtárban/ voltak fordítások és fordításmásolatok; 30,6 százalékában /277 könyvtárban/ fotokópiák, mikrofilmek és egyéb más csoportban nem szereplő dokumentumok; 27,9 százalékában /253 könyvtárban/ szabványok és 24,6 százalékában /223 helyen/ prospektusok. Ez a beszerzési munka kiterjedését, fokozatos minőségi javulását és finomodását jelenti, és egyúttal megnöveli műszaki könyvtáraink információ-kapacitását és tájékoztató lehetőségeit is.

A hálózat összállománya a különböző típusú könyvtárak között az alábbiak szerint oszlik meg:

- 761 üzemi könyvtárban /a hálózat 84,1 százalékában/ található az állomány 60,5 százaléka /1 815 395 dokumentum/,
- 101 tervező- és kutatóintézeti könyvtárban /a hálózat 11,2 százalékában/ az állomány 28,7 százaléka /862 269 dokumentum/,
- 43 egyéb jellegű ipari szakkönyvtárban /a hálózat 4,7 százalékában/ az állomány 10,8 százaléka /324 571 dokumentum/.

A műszaki könyvtárak állományának az egyes alközpontok szerinti megoszlását a vállalatok összdolgozóinak számához viszonyítva is vizsgálhatjuk /lásd 3.sz. táblázatot/. Ebben az esetben megállapíthatjuk, hogy az egyes alközpontok területén működő könyvtárakban egy vállalati dolgozóra az alábbi számú dokumentum jut az állományból:

könyvtípus	1,56	kohó- és gépípar	3,3
építésügy	2,16	nehézipar	3,5
közlekedésügy	2,63	posta	3,9
élelmiszeripar	2,67	MÁV	4,2

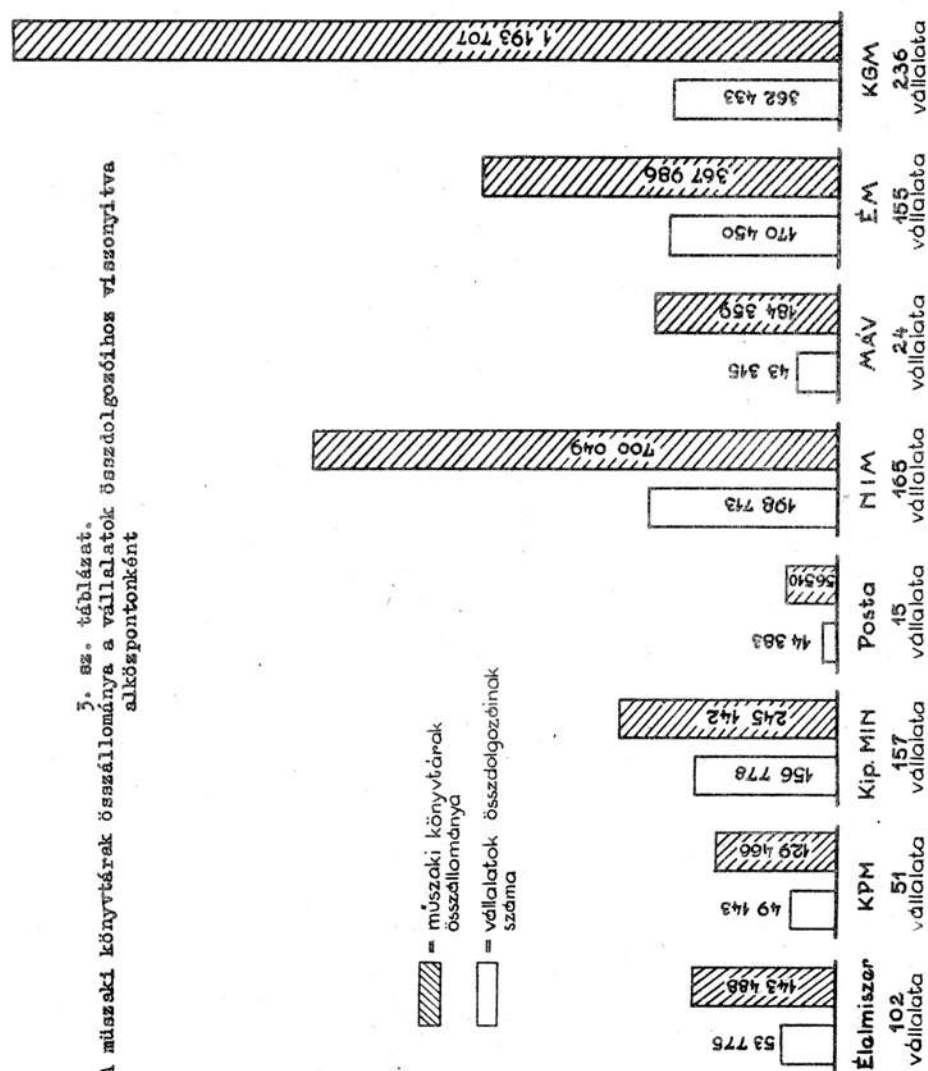
A hálózat egészében az ipar egy dolgozójára 2,9 dokumentum jut; ha az állományt csak a műszakiakra /mérnökökre és technikusokra/ vonatkoztatjuk, akkor ennek közel tizszerese - pontosan 28,2 dokumentum.

Olvasóforgalom

A statisztikai jelentést küldött vállalatok összdolgozóinak és könyvtáraik állandó /rendszeres/ olvasóinak aránya az elmúlt években lassu, de egyenletes fejlődést mutat, és az alábbiak szerint alakult:

	1959	1960	1961
a vállalatok összdolgozóinak száma	997 847	992 975	1 048 980
a műszaki könyvtárak állandó olvasói	82 640	88 934	99 987
olvasók százalékban	8,28	8,95	9,53

3. sz. táblázat.
A műszaki könyvtárak összállománya a vállalatok összdolgozóihoz viszonyítva
alközpontonként

Az olvasók összetételének vizsgálata /lásd 4.sz. táblázatot/ révén megtudhatjuk, hogy az iparban dolgozó műszakiak közül az elmúlt évben közel 5 százalékkal többen tanulmányozták rendszeresen a műszaki könyvtárakban található dokumentumokat, mint az 1960. évben. Ma már a mérnökök és technikusok 56,5 százaléka veszi rendszeresen igénybe a műszaki könyvtárakban található szakirodalmat napi munkája során. A fizikai dolgozók olvasatása terén azonban a műszaki könyvtárak az elmúlt évben sem tudtak előbbre haladni.

905 vállalatban	1960	1961
műszaki dolgozók száma	104 105	106 332
ebből rendszeres olvasó százalékban	53 931 51,80 %	60 061 56,48 %
fizikai dolgozók száma	704 772	789 076
ebből rendszeres olvasó százalékban	22 151 3,14 %	25 274 3,20 %
egyéb dolgozók száma	148 701	153 572
ebből rendszeres olvasó százalékban	12 852 8,64 %	14 652 9,54 %

4.sz. táblázat

Vállalati dolgozók és a könyvtári
olvasók a hálózatban

Az olvasóforgalom általános adatai jelentős eltéréseket mutatnak a könyvtárak jellege és az egyes alközpontokhoz tartozó tagkönyvtárak megoszlása szerint is. Az eltérések közül az egyik legszárottevőbb az, hogy a könyvtárak szakirodalmat rendszeresen tanulmányozó mérnök, technikus olvasóinak aránya a vállalatokban dolgozó műszakiak összlétszámaához viszonyítva a következő:

az üzemekben	48,85	százalék
a tervező- és kutatóintézetekben	89,27	százalék
az egyéb jellegű vállalatokban	91,05	százalék.

Az a tény, hogy a tervező- és kutatóintézetek műszaki könyvtárai az ott dolgozó szakembereknek már közel 90 százalékat bevonták rendszeres olvasóik közé - a hálózati munka egyik legkomolyabb eredménye. Ugyanakkor mindent el kell követni, hogy az üzemekben dolgozó műszakiaknak a lehető legrövidebb időn belül szintén több mint ötven százaléka tanulmányozza rendszeresen a szakirodalmat, és hogy az olvasó fizikai dolgozók száma megkétszereződjék/.

Allományforgalom

Az 1961. év az állományforgalom terén csak egy tekintetben hozott említésre méltó változást az 1960. évvel szemben. A hálózat könyvtárai ugyanis 1961-ben több mint 250 000-rel több dokumentumot adtak ki helybenolvasásra és kölcsönzésre /illetve ugyanennyivel több kölcsönzést végeztek/. Adatszerűleg az állományforgalom a következőképpen alakult:

	1960	1961
helybenolvasásra kiadott dokumentumok	595 044	687 870
kölcsönzött dokumentumok	1 021 044	1 180 398
állományforgalom összesen	1 617 751	1 868 268

Más szavakkal ez az állományforgalom - és az erre fordított munka - 15,4 százalékos növekedését jelenti egy év alatt.

Nem mutatkozik azonban lényeges különbség, ha az állományforgalom összetételét vagy az összállományhoz való viszonyát elemezzük.

Az állományforgalom 1961-ben a következők szerint oszlott meg az egyes dokumentum-típusok között:

- könyv 698 142, a hálózati könyvállomány 42,8 %-a,
- folyóirat 1 046 532, a hálózati folyóiratállomány 33,2 %-a,
- egyéb dokumentumok 123 594, a hálózat egyéb állományának 11 %-a.

A legkeresettebb dokumentumok tehát továbbra is a folyóiratok, míg a szabadalmak, szabványok, prospektusok, fordítások és egyéb dokumentumok olvasóinak köre elég szűk. /Ezek a dokumentumok természetüknél - illetve információ tartalmuknál - fogva is csak az olvasók szűkebb rétegeinek érdeklődésére tartanak számot/. Egy olvasónak kiadott könyvre a hálózatban közel két kiadott folyóiratszám esik, de ez az arány a tervező- és kutatóintézetekben és a nagyüzemekben igen gyakran 5-6 szoros.

Ha az állományforgalom megoszlását önmagában vizsgáljuk /és nem az összállományhoz viszonyítva/, akkor az 1 868 268 kiadott dokumentumnak 56 százalékat tettek ki a folyóiratok, 37,4 százalékat a könyvek és 6,6 százalékat az összes többi dokumentumtípusok.

A műszaki könyvtárak rendszeres látogatóinak olvasási intenzitását az jellemzi, hogy egy rendszeres olvasóra évi átlagban közel 19 /pontosabban 18,7/ helyben olvasott és kölcsönzött dokumentum esik.

+

Államunk az 1961. évben több mint 29 millió forintot költött a

műszaki könyvtárak állományának gyarapítására. A hálózathoz tartozó 905 könyvtár ezt az összeget felhasználva az elmúlt évben is jelentősen gyarapította állományát, s ennek megfelelően növelte forgalmát is.

A statisztikai adatokból a hálózatban folyó munka minőségére nézve csak közvetett úton vonhatunk le következtetéseket. Így pozitívként állapíthatjuk meg, hogy az állományban és a forgalomban egyre jelentősebb szerephez jutnak a nem könyvszerű dokumentumok, de ugyanakkor továbbra is fennáll az a hiányosság, hogy könyvtáraink alig foglalkoznak a fizikai dolgozók olvastatásának növelésével. A műszaki könyvtárosok erőfeszítéseket tesznek a központi dokumentációs szolgáltatások terjesztésének fokozása és saját tájékoztató tevékenységük fejlesztése érdekében, de ezt a tevékenységüket általában megátolják a folyamatos napi feladatok, illetve az, hogy a hálózat munkaerő-ellátottsága az elmúlt évben sem fejlődött.

+

A műszaki termelési könyvtári hálózat 1961. évi statisztikai adataiszolgáltatásának részletes ismertetésére, a munka összefoglaló értékelésére az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ évkönyvében fogunk visszatérni.

+

+ +

S.BALÁZS - F.SZABOLCSKA:
Development of the network of industrial libraries
in 1961

Hungarian special libraries in industrial enterprises are gathered in an unified network under the direction of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre. These industrial /technical/ libraries make various reports and accounts about their activities for the centre, where the methodological department use them for valuation and for setting up future tasks. One of the ways for this is the summing up of yearly statistical reports of libraries.

According to statistical figures in 1961 there were 905 industrial libraries in Hungary /among them: 761 in factories, 101 in research- and planning-institutions and 43 in other industrial organisations/. Their stock /excluded that of the centre/ consisted of more than 3 000 000 library units, and increased with 11,7 per cent in the last year.

The documents within the network of industrial libraries were studied regularly by 56,5 per cent of the engineers and technicians /48,85 % in the factories and 89,27 in the research- and planning-institutions/.

